

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט

המזכירות הפדגוגית
הפיקוח המרכזי על הוראת אמנות

המינהל הפדגוגי
האגף לתכניות לימודים

אמנות

תכנית לימודים
לחטיבה העליונה

תשנ"ח 1997

הצעת תכנית זו באמנות הוכנה על ידי הוועדה לתכנית הלימודים באמנות לחטיבה העליונה בראשותו של פרופ' חיים פינקלשטיין. ועדה זו מונתה על ידי מנהל האגף לתכניות לימודים והונחתה על ידי ועדת המקצוע העליונה להוראת אמנות.

חברי הוועדה לתכנית הלימודים:

פרופ' חיים פינקלשטיין	-	יו"ר הוועדה, אוניברסיטת בן גוריון
נעמי קאסוטו	-	משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לתכניות לימודים
רעיה טלמור	-	אוניברסיטת חיפה
ורדה מאייר	-	משרד החינוך התרבות והספורט (מתשנ"ז)
נעמי יפה	-	משרד החינוך התרבות והספורט, מפמ"ר לאמנות ולתיאטרון

חברי ועדת המקצוע להוראת אמנות:

פרופ' רן שחורי	-	האקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל, יו"ר הוועדה (משנת תשנ"ב)
פרופ' גילה בלס	-	אוניברסיטת תל-אביב, יו"ר הוועדה (בשנים תש"ן-תשנ"ב)
נעמי יפה	-	משרד החינוך התרבות והספורט
איילה גורדון	-	מוזיאון ישראל
שלמה ויתקין	-	המדרשה להכשרת מורים לאמנות, מכללת בית ברל
איברהים חיג'אזי	-	משרד החינוך התרבות והספורט
בועז טל	-	המדרשה להכשרת מורים לאמנות, מכללת בית ברל
שרה מלצר	-	משרד החינוך התרבות והספורט
פרופ' בצלאל נרקיס	-	האוניברסיטה העברית והאגודה לאמנות יהודית
אילנה סלע	-	משרד החינוך התרבות והספורט
פרופ' חיים פינקלשטיין	-	אוניברסיטת בן גוריון
יובל פלד	-	אמן
נעמי קאסוטו	-	משרד החינוך התרבות והספורט
דליה רגב	-	משרד החינוך התרבות והספורט
ד"ר דן רונן	-	משרד החינוך התרבות והספורט
רחל שליטא	-	אמנות לעם
עריכת הלשון:	-	ליאורה הרציג
סדר ולוחות:	-	ארט פלוס, ירושלים

בדיונים על תכנית הלימודים השתתפו: פרופ' גילה בלס אשר עמדה בראש ועדת המקצוע אמנות וחברי הוועדה בשנים תש"ן-תשנ"ב - ד"ר אביבה ברנע, איילה גורדון, יאיר גרבוז, שלמה ויתקין, נעמי יפה, שרה מלצר, אילנה סלע, נעמי קאסוטו, זאב קלורפלד, פרופ' רן שחורי, רחל שליטא. סייעו בהערות ובהארות: ציפי באב, ד"ר חנה טרגן, נאוה סגן, דפנה סיון, יובל פלד, וכן חבר המדריכות לאמנות בחטיבה העליונה.

חברי הוועדה לתכנית הלימודים באמנות יהודית-תרבות חזותית – חלק ב' של התכנית

- יו"ר הוועדה, האוניברסיטה העברית ירושלים	פרופ' אלישבע רבל
- מרכזת הוועדה, משרד החינוך והתרבות, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים	ד"ר נעמי קאסוטו
- מפמ"ר אמנות ותיאטרון, משרד החינוך והתרבות	ד"ר נעמי יפה
- אוניברסיטת בר-אילן	ד"ר שולמית לדרמן
- משרד החינוך והתרבות, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים	גב' דורית נויגבורן
- מכללת אמונה, ירושלים	ד"ר חיה פרידברג
- מורה לאמנות בחטיבה העליונה	גב' רחל צור-מלמד
- אוניברסיטת בן גוריון	ד"ר קתרין קוג'מן

חברי הוועדה לתכנית הלימודים באמנות האיסלאם- חלק ב' של התכנית

- יו"ר הוועדה, אוניברסיטת תל-אביב	ד"ר חנה טרגן
- מרכזת הוועדה, משרד החינוך והתרבות, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים	גב' רחל סבג
- המכון הערבי סכנין, מרכז אומניות ערעה	מר יוסוף אליאס
- אקדמיית אלקאסמי, באקה אל ג'רביה, המכללה הערבית לחינוך, חיפה	ד"ר אחמד ג'בן
- מפמ"ר אמנות ותיאטרון, משרד החינוך והתרבות	ד"ר נעמי יפה
- מורה לאמנות, משרד החינוך והתרבות	גב' ועדיה כורי
- אוניברסיטת תל-אביב, מורה לאמנות בחטיבה העליונה	גב' עינת ליצי-אוסרי
- מדריכה ארצית לאמנות, משרד החינוך והתרבות	גב' ורדה מאייר
- מרכזת הוועדה בתשס"ג, משרד החינוך והתרבות, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים	ד"ר נעמי קאסוטו

תוכן העניינים

5	א. מבוא
6	הנחות יסוד
7	מטרות
7	מבנה התכנית
8	ב. תכנית לשלוש יחידות לימוד (270 שעות)
	חלק א - הבנת האמנות בזיקה לאמנות מודרנית (החל במאה ה-19)
8	ובת זמננו (210 שעות)
8	1א. הכרת שפת האמנות
10	2א. נקודות מוצא
10	- מציאות פנימית ומציאות חיצונית
12	- אמן וחברה
13	- מסורת וחדשנות
16	חלק ב - העמקה בתקופה או בנושא (60 שעות)
16	תקופה א: העת העתיקה
18	תקופה ב: ימי הביניים
19	תקופה ג: רנסנס
19	תקופה ד: מניריזם, בארוק, רוקוקו
21	נושא ה: אמנות יהודית – תרבות חזותית
23	נושא ו: אמנות האיסלאם
25	ג. תכנית לחמש יחידות לימוד - יחידות רביעית וחמישית (180 שעות)
25	מסגרת א: 1א. נושאי בחירה להתמחות (120 שעות)
27	2א. אוצרות (60 שעות)
28	מסגרת ב: סדנה (180 שעות)
30	ד. דרכי הוראה
33	ה. דרכי הערכה
34	ו. הכשרת מורים והשתלמויות

א. מבוא

תכנית זו מכוונת להכשיר את התלמידים למפגש משמעותי ומעמיק עם האמנות. בעזרת התכנית יכירו התלמידים את שפת האמנות, על כלי ההבעה שלה הרבים והמגוונים, כשפה חיה, מתפתחת ודינמית. הם יכירו אותה כשפה המגיבה לסביבה החומרית, התרבותית, החברתית והפוליטית, כשפה המשתנה מתקופה לתקופה, מחברה לחברה, מתרבות לתרבות ומאמן לאמן.

יצירות מהאמנות המודרנית והאמנות בת זמננו זמינות יותר לתלמידים מיצירות אמנות של תקופות מוקדמות יותר, כי הם נפגשים בהן בחיי היום יום ובתחומים שונים.

הבנת שפת האמנות תהיה אפוא בזיקה לאמנות המודרנית ולאמנות בת זמננו, ואלה תשמשנה אספקלריה או נקודת מוצא ללימוד אמנותן של תקופות שונות בעבר. ברוח זו יילמדו האמנות היהודית, האמנות הישראלית ואמנות האיסלאם לא כפרקים נפרדים, אלא כחלק אינטגרלי מנושאי הלימוד השונים.

המורים* ייצרו את האיזון בין אמנות מודרנית ואמנות בת זמננו לבין אמנות של תקופות מוקדמות יותר, בין אמנות בהקשריה הכלליים לבין אמנות ישראלית, אמנות יהודית ואמנות האיסלאם, וכן בין ציור לבין פיסול, ארכיטקטורה או אופני ביטוי אחרים של האמנות החזותית.

בחירת הבסיס החווייתי הישיר כנקודת מוצא ללימוד מצריכה מתן משקל יתר לצפייה ולהתבוננות (חשיפה לאמנות הסובבת אותנו במוזיאונים, בגלריות ובאמצעי התקשורת) צד בצד עם התנסות מעשית בתהליכי היצירה.

* לתכנית נוספו, בחלק ב' של התכנית, שתי יחידות חדשות לבחירה.

היחידות החדשות הן:

- אמנות יהודית – תרבות חזותית

- אמנות האיסלאם

למורה לאמנות בחינוך הדתי

עמל רב ומחשבה עמוקה הושקעו בתכנית הלימודים "אמנות לחטיבה העליונה".

בתכנית מוצעים תכנים, מושגים, דרכי ארגון ובחירה של חומר הלימודים.

התייחסויות ערכיות לכל אלה הן מעניינים של המורים לאמנות.

משנת החמ"ד - החינוך הדתי - תומכת בהרחבת ההשכלה של התלמידים בתחום התרבות הכללית והאמנות. יסוד זה מחזק את העיקרון החינוכי: "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג 6).

עלינו להתמודד עם נושאים, מוצגים, יצירות ופולחנים של דתות שונות. לדוגמא: היחס כלפי פרשנויות אמנותיות שונות על יצירות מן התנ"ך, היחס כלפי יצירות שיש בהם עירום בדרגות שונות וכדומה. כל אלה מחייבים התייחסות מוסרית והלכתית.

לאחר ההחלטה על אימוץ התכנית, ראוי לכלול בשיקולי הדעת בדבר יישומה, עניינים אלה:

- איפיוני הקהילה ואוכלוסיית ההורים של בית-הספר.

* לנוחיות הניסוח נקטנו לשון זכר, אך הכוונה היא כמובן למורים ולמורות.

- השקפת העולם של ההנהלה והמועצה הפדגוגית של המוסד החינוכי.
 - כושר הקליטה השכלי-ריגושי של התלמידים על פי דרגת גילם.
 - תפיסתם החינוכית של רבנים ושל אנשי רוח המשפיעים על האווירה הרוחנית במוסד החינוכי.
- אין ספק שמקומה של האמנות היהודית הינו משמעותי בהוראה על-פי תכנית זו. האמנות היהודית עשויה לשמש נקודת מוצא ללימוד הנושאים והמושגים הכלליים. שילוב של מקורות היהדות מן המקרא, מן המשנה והתלמוד, מן המדרשים ומספרות הפסיקה ההלכתית,

ממחשבת ישראל ומן הספרות בכללה - יתרום להעמקת המשמעויות המהותיות של היצירות האמנותיות.

כך כתב הרב קוק זצ"ל באגרת קנ"ח לראשי החברה הנכבדה לחכמת האמנות העברית, אגודת "בצלאל":

"...להביא אל תוכו המון רב מאחינו, העוסקים במלאכות כאלו, או המוכשרים להן... מהענפים הרבים המתפשטים מעץ החיים של הציור והאמנות, מכל מפלגות עמנו היושבים על אדמת הקודש... (עיה"ק יפו ת"ו, תרס"ח).

ובהקדמה ל"שיר השירים":

"וכל זמן שחסר גם שרטוט אחד הגונח בעומק הנפש, שלא יצא אל הפועל, עוד יש חובה על עבודת האמנות להוציאו. מובן הדבר שרק את אותם האוצרות שבהיפתחם מבסמים הם את אוויר המציאות טוב ויפה לפתח. 'מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים' (בבלי, שבת פח)."

נתבשם כולנו מרוח האמנות.

ד"ר רחמים מלמד כהן **מפקח על ת"ל בחינוך הדתי**

הנחות יסוד

1. האמנות היא שפה חיה ומשתנה, בעלת איכויות תקשורתיות השונות בעצמתן, והיא נוגעת לתחומי חיים שונים.
2. היצירה האמנותית היא צורך אנושי בסיסי. במהותה היא לרוב פרי יצירתו של היחיד, ביטוי אינדיווידואלי של האמן, אך משמעותה המלאה קשורה למקום ולזמן שבהם נוצרה. האמנות היא ראי, המשקף את הערכים והמסרים החברתיים והתרבותיים של החברה והתרבות לתולדותיהן.
3. היצירה האמנותית, בצד היותה ראי לנפש האמן ולמצבו האישי והפסיכולוגי, משמשת אותו גם להבעת עמדה או לביקורת על אירועים, על תופעות ועל מצבים תרבותיים, חברתיים או פוליטיים. היצירה האמנותית היא גם ביטוי לפריצת דרך ולמרד בקיים ובמקובל.
4. היכולת לחוות איכויות ומסרים אמנותיים ברמות העמקה שונות והיכולת להתבטא באמצעות כלי הבעה אמנותיים - שתיהן מתפתחות ומבשילות באופן הדרגתי וטבעי, אך ניתן לטפח אותן באמצעות הכוונה, עיון, דיון, צפייה והתנסות.

מטרות

1. התלמידים ילמדו את מושגי היסוד של שפת האמנות על ביטוייה השונים בציור, בפיסול, בארכיטקטורה, בצילום ובתחומים אחרים של האמנות החזותית, תוך התייחסות לאמנויות אחרות.
2. התלמידים ילמדו להכיר מגוון מימושים של שפת האמנות בהקשרים תרבותיים וחברתיים.
3. התלמידים ילמדו להבין ולהעריך את הקשרים בין האמנות הכללית לאמנות יהודית, לאמנות ישראלית ולאמנות האיסלאם.
4. התלמידים ילמדו להבין את הקשר שבין היצירה האמנותית לבין הסביבה והזמן שבהם נוצרה.
5. התלמידים יתנסו בתהליכי היצירה של האמנות החזותית כחלק בלתי נפרד מהבנת האמנות.
6. התלמידים יגבשו יכולת לדון, לפרש ולבקר יצירות אמנות.
7. התלמידים יפתחו מודעות אסתטית וטעם אישי.

מבנה התכנית

מבנה התכנית מבוסס על העקרונות ועל ההנחות שפורטו לעיל.

1. **תכנית ל-3 יחידות לימוד (270 שעות):**
חלק א - הבנת האמנות בזיקה לאמנות מודרנית (החל מהמאה ה-19) ולאמנות בת זמננו - המאות ה-19 וה-20 (210 שעות)
חלק ב - העמקה בתקופה או בנושא (60 שעות).
2. **תכנית ל-5 יחידות לימוד (450 שעות):**
התכנית מותנית בלימוד חלקים א ו-ב תחילה.
חלק ג - תכנית ליחידות 4-5 (180 שעות)
אפשרות א: נושאי בחירה להתמחות (120 שעות)
אוצרות (60 שעות)
אפשרות ב: סדנה (180 שעות)

הערות:

- א. כל יחידת לימוד היא בת 3 שעות שבועיות (סה"כ - 90 שעות לשנה).
- ב. מומלץ לפרוס את התכנית ברמה של 3 יחידות לימוד במשך שנתיים או שלוש שנות לימוד בכיתות (י-יב).
- ג. את התכנית ברמה של 5 יחידות לימוד יש לפרוס על פני שלוש שנות לימוד (כיתות י-יב).

ב. תכנית לשלוש יחידות לימוד (270 שעות)

חלק א - הבנת האמנות בזיקה לאמנות מודרנית (החל מהמאה ה-19) ואמנות בת זמננו (210 שעות)

א1. הכרת שפת האמנות (30 שעות)

כדי לקרב את התלמידים לנושא האמנות ולהכינם ללימוד עליהם להיחשף בשלב ראשון לשפת האמנות ולמושגים הקשורים בתרבות החזותית, באסתטיקה ובאוריינות החזותית. תגובה אסתטית היא נקודת ההתחלה בהבנת האמנות בסביבה החזותית והתרבותית בה אנו חיים. לפיכך על המורה לזמן לתלמידים חוויות אסתטיות המובילות לתהליכים של הכרות, למידה, הערכה וביקורת האמנות. המטרה היא להקנות לתלמידים מילים ומושגים אשר באמצעותם יוכלו לתאר, להסביר, לדון ולהעריך יצירות אמנות בהיבטים שונים. המורה יכול לעשות זאת בדרכים שונות: ביקור במוזיאון, גלריה ומבני ציבור. התבוננות בטבע ובסביבה הקרובה לבית הספר. התנסות ביצירה. עיון בספרי אמנות, פוסטרים, שקופיות, סרטי וידאו, גלישה באינטרנט.

מושגי יסוד

להלן רשימה של מושגי יסוד בהבנת האמנות. אלו הן דוגמאות בלבד. רשימה זו גמישה ונתונה להרחבה על-פי שיקול דעתו של המורה ובהתאם לנושאים שנבחרו ולצורכי התלמידים השונים והתפתחותם.

אמצעים אמנותיים (ציור, פיסול, אדריכלות)

קו, צורה, צבע, קומפוזיציה, פרופורציה, אור וצל
אשליית עומק, חלל ומסה, חלל פנימי וחלל חיצוני
זווית ראייה, נקודת מבט, פרספקטיבה, היטל
דו מימד, תלת מימד
גודל, מצע, פורמט, חומר, מרקם (טקסטורה)
תנועה, אשליית תנועה, דגם, מקצב
איזון, סימטריה, אסימטריה, אחדות, מיקוד, ניגוד

טכניקות, כלים וחומרים

רישום: עפרון, פחם, דיו, פסטל, טכניקה מעורבת

ציור: פרסקו, טמפרה, שמן, מים, אקריליק, טכניקה מעורבת

הדפס: בלט, שקע, שטח

חיתוך עץ, תצריב, תחריט, ליטוגרפיה, הדפס משי, טכניקה מעורבת

פיסול: שיש, ברונזה, עץ, מתכת, אובייקט מצוי (), טכניקה מעורבת
אומנויות: חומר, זכוכית, מוזאיקה, ויטראז, ריהוט, עבודות מתכת, תכשיטים,
עבודות סיבים.

צילום
מולטימדיה.

סגנונות באמנות

אישי, תרבותי, אקדמי, תקופתי, בינלאומי, מקומי (לוקאלי)

דרכי ביטוי באמנות (הרשימה על פי א-ב)

אידיאלי, אקספרסיבי, אבסטרקטי, דקורטיבי, מנייריסטי, מינימליסטי, נאיבי, נטוראליסטי,
נרטיבי, סוראליסטי, סימבולי, סכמתי, פיגורטיבי, פנטסטי, פרימיטיבי, קונספטואלי, ראליסטי,
רומנטי

נושאים באמנות

סיפורי, ספרותי, מיתולוגי, דתי, היסטורי, חברתי, פוליטי, פאנטסטי, מופשט, מושגי, נוף, טבע
דומם, דמויות, דיוקן, בעלי חיים, מבנים

רשימת מונחים משלימה (הרשימה על פי א-ב)

אוצר, אידאלי, אידאליזציה, אלגורי, אבסורד, אוונגרד, אותנטיות, אטריבוט, איקונוגרפיה,
איקונוולוגיה, אסכולה, אספנות, אסתטיקה, אקזוטי, אקלקטי, ארכאי
גלריה

דימוי

הומניזם ודה-הומניזם, הירואי, הרמוניה, הקצרה

זיוף, זרם אמנותי

טכנולוגיה

ייצוג, יצירת מופת

כאוס, כרונוולוגיה

מדיום, מודרניזם, מוזיאון, מונומנטלי, מטפורה, מימזיס, מיתוס, מיצג, מיצב, מניירה, מסמל,
מסמן, מסומן

נשגב

סגנון, סגנון, סקיצה

פורמליזם, פולקלור, פוסט מודרניזם, פטיש, פטרון, פסטורלי, פרימיטיבי
ציטוט

קונסטרוקציה, קלסי, קיטש, קליגרפיה, קנון

רנסנס

שחזור, שעתוק

תיעוד, תקופה.

2. נקודות מוצא

התכנית מבוססת על שלוש נקודות מוצא:

א. מציאות פנימית ומציאות חיצונית

ב. אמן וחברה

ג. מסורת וחדשנות.

שלוש נקודות מוצא אלה, המתייחסות למרכיביה העיקריים של שפת האמנות, מגדירות את מקומה של יצירת האמנות -

א. כמבטאת תהליך יצירתי שבו מתקיים מפגש בין המציאות החיצונית, על פניה השונים, לבין ביטוייה על ידי האמן כאספקלריה של חזונו הפנימי.

ב. כמשקפת את המציאות החברתית והתרבותית שבמסגרתה היא נוצרה וכביטוי ליחסי הגומלין שבין האמן לקהלו.

ג. כמבטאת את פעילותו של האמן בתוך מערכת של מוסכמות ומסורות, תוך פריצה מתמדת מתוכה לעבר אופני ביטוי חדשניים. זהו תהליך שקיבל משנה תוקף בתקופה המודרנית, כאשר האמנות נעשתה מודעת יותר להיותה פעילות אוטונומית בעלת צידוק הנובע מעצם מהותה.

למורה החופש לבנות את מסגרות הלמידה לפי הנראה לו, כל עוד יתייחס לשלוש נקודות מוצא אלה. הדוגמאות שבתכנית הן בגדר הצעות לא מחייבות והן אינן מתיימרות למצות את הנושאים השונים. מורה יתייחס למכלול כלי ההבעה של האמנות החזותית תוך הקניית שפת האמנות. העמקת ההבנה של שפה זו תיעשה בדרך עיונית, בדרך של צפייה ובדרך של התנסות פעילה במיומנויות היצירה.

א. מציאות פנימית ומציאות חיצונית

במסגרת תהליך היצירה האמן מגיב על גירויים בעולם ומעבירם דרך המסננת של אישיותו כאמן יוצר. במילים אחרות, האמן נותן לגירויים פירוש שהוא פועל יוצא של אישיותו, של מבניות פנימית הטבועה בו ושל צרכיו ההבעתיים - כל זה במישור המודע והלא-מודע כאחד. במקביל הוא מטביע ביצירתו את חותם ראיית עולמו, ואת מושגיו ומטרותיו במישור החברתי, הפוליטי או בכל מישור אחר. חלק נכבד מ"עיבוד" זה של חוויית המציאות מוכתב על ידי גורמים חברתיים, תרבותיים, כלכליים ואחרים.

חוקי המבניות הפנימית או המושגית שביסוד תמונת המציאות של האמן הופכים להיות החוקים השולטים ביצירה. כזאת תהיה, למשל, תפיסה של הרמוניה צורנית המבוססת על יחסים גאומטריים מיוחדים (כגון חתך הזהב שהוא ביטוי לתפיסה הרמונית שנעשה בה שימוש הן בעולם הקלסי והן בתקופות שלאחר מכן).

ביצירת האמנות אפשר אפוא להבחין בדיאלקטיקה בין מוסכמות אמנותיות לבין תפיסה החורגת מהן לעבר יצירה אישית יותר; בין ראייה המנסה להיות אובייקטיבית במהותה (או אפילו להעביר אשליה של מציאות) לבין אקספרסיביות שיכולה לעוות תמונת מציאות זו; בין נאמנות למציאות

לבין זניחתה של נאמנות זו עקב תפיסה קישוטית או מופשטת, המדגישה את האוטונומיה של יצירת האמנות.

אחד האלמנטים המרכזיים בדיאלקטיקה זו של פנים וחוץ נוגע ליצירת סמלים או דימויים, וליתר דיוק, לאיתורם במציאות החיצונית ולאִימוצם. כל זה בא לידי ביטוי בשלוש קטגוריות המשנה של נקודת מוצא זו - נוף, דמויות (דמות האדם), עצמים ומבנים. אין הכוונה לראות בקטגוריות אלה נושאים, אלא "משפחות" של מרכיבים צורניים בעלי הגדרה קרובה או משותפת.

הנוף הוא מראה צורות בהגדרתן המרחבית וכן הרקע לפעילות כלשהי או השטח שבו היא מתקיימת. ברמה העקרונית הנדונה כאן, הנוף יכול להיות טבעי או מלאכותי (פנים חדר), חיצוני או פנימי-רוחני, מרחבי או שטוח ("שדה צבע" בציור המודרניסטי; "שדה פעילות" של הצייר [הבד] בציור האקספרסיוניסטי המופשט).

הנוף משמש רקע לפעילותן של דמויות, יהיו אלה דמויות אנוש או דמויות של בעלי חיים או של יצורים שנעים על קו התפר שבין אלה לאלה, או שבין החי לדומם. דמויות או עצמים יכולים לחיות את חייהם הן על רקע הנוף והן כצורות-תלת-ממדיות של ממש (פסל או עצם כלשהו המוגדרים מרחבית). ההבחנה בין עצמים למבנים אינה חד-משמעית, אם כי אפשר לומר שמבנים הם עצמים מורכבים יותר, ארכיטקטוניים במהותם. אלה קיימים כמבנים פיסוליים או כמבנים ארכיטקטוניים ממש, או שקיומם המרחבי מתואר באופן דו-ממדי על הבד או על הנייר.

יתרונה של הגדרה רחבה זו של קטגוריות המשנה הוא בכך שהיא כוללת את כל אופני הביטוי של האמנות החזותית, הדו-ממדי והתלת-ממדי: ציור, פיסול, ארכיטקטורה, אמנות הצילום, אמנות דקורטיבית, אובייקטים של אמנות שימושית (כמו כלי קרמיקה), אמנות סביבתית או אמנות אדמה וכדומה. קטגוריות אלה אינן ייחודיות ליצירות מסוימות, אלא מצויות ביצירות אמנות שונות, ורק הדגשים משתנים במידה זו או אחרת. כך, למשל, יכול נוף להיות הנושא המוגדר של תמונת נוף, אך גם לשמש רקע בציור עם דמויות אדם ועצמים.

נושא היצירה אינו בהכרח נוף או דמות האדם, אלא המוטיב המסוים (סצנה היסטורית או דתית, למשל), שכינס יחד קטגוריות אלה.

כל אחת מקטגוריות המשנה קיימת, כמובן, גם בפני עצמה. כך בנושא הנוף אפשר לדון בשאלה מהו ריאליזם בציור נוף ומהי ההבחנה בין נוף דמיוני לבין תיעוד של נוף, בין תפיסה נטורליסטית או פוסט-מודרניסטית לבין תפיסה טופוגרפית. ייחודיות תפיסתו של האמן יכולה להתבטא בין השאר גם באופן שבו הוא מייצג את המרחב או בשימוש שהוא עושה בפרספקטיבה.

הנוף היה בתקופות שונות לא רק ביטוי לחיקוי המציאות, אלא גם ביטוי לתפיסת עולמו של האמן, או לרוח התקופה (נוף קלסיציסטי, למשל), או להלך רוחו של האמן (נוף רומנטי, למשל), או שהיה אמצעי מוחצן להשלכת רגשותיו של האמן על יצירתו, כמו בזרם האקספרסיוניסטי. הנוף גם היווה מאגר לא אכזב של סמלים או דימויים, ולפעמים אף הנוף כולו שימש סמל.

בדיונים בנושא הנוף ניתן לדבר על מרחב ופרספקטיבה, על צבע ואור כאמצעים להגדרה ריאליסטית של הנוף, אך גם כנקודת מוצא לשבירתו, כמו בקוביזם, או לעיוותו.

בקטגוריית המשנה **דמויות** (או דמות האדם, למשל) ניתן לדבר על מרכזיותו של הגוף האנושי בנושא אמנותי; על מוסכמות בתיאור הגוף לעומת תיאור ריאליסטי; על אידאליזציה של דמות האדם לעומת עיוות והגזמה המשתקפים בפני האדם או בגופו. ההבחנה בין דמות יחידה (דיוקן, למשל) לבין דמויות בקבוצה (שהן בעלות משמעות מעמדית או מקצועית, למשל) מוליכה לנקודת

המוצא השנייה - אמן וחברה. בקטגוריית המשנה **דמויות** באים לידי ביטוי נושאים הקשורים להגדרת תנועה או תנוחה, להבחנה שניתן ליצור בין סכמה לאנטומיה, לשימוש בדמויות במסגרות פולחניות ועוד.

בקטגוריית המשנה **עצמים ומבנים** כלולים הדיונים על טבע דומם כנושא אמנותי, על נושא ה"מימזיס" - חיקוי המציאות - כמו בציור אשליה או כמו בפופ-ארט, על יצירות דו-ממדיות ותלת-ממדיות, וכן על עצמים מחיי היומיום כאובייקטים אמנותיים (למשל, ה- ready made), לעומת חפצים שימושיים הנוצרים במסגרות המוגדרות כאמנותיות. קטגוריה זו מייחדת מקום מרכזי לנושאים שונים בארכיטקטורה, וגם יושם דגש על נושאים כמו אלה: תיאורי נפחים או הגדרות מרחביות וזוויות ראייה, עיצוב תלת-ממדי, חומרים, פרופורציות, מקצב, קנה מידה, סימטריה.

נושאי משנה לנקודת המוצא: מציאות פנימית ומציאות חיצונית

1. דיאלקטיקה בין מוסכמות אמנותיות לבין ביטוי האישי של האמן
2. היצירה כמפגש בין הביוגרפיה ועולמו הפנימי של האמן ובין המציאות החיצונית
3. תפיסה סובייקטיבית של האמן את המציאות
4. האמן המציג ביצירתו את המציאות המקומית (לוקאלית) ו/או האוניברסלית
5. האמן כמגיב ביצירה לגירויים שמקורם בעולם הסובב אותו (נוף, דמויות, עצמים ומבנים)
6. שילוב של מציאות ודמיון ביצירה האמנותית
7. יצירת האמנות מתבוננת במציאות: כחלון, כמראה
8. יצירת האמנות המתבוננת בראי עצמה (אמנות המהרהרת על מהותה ללא התייחסות למציאות החיצונית)
9. יצירת האמנות המציגה את המציאות באמצעי המחשה שונים: מצלמה, וידאו, טלוויזיה, מחשב, מולטימדיה, virtual realty
10. המציאות החיצונית כפי שהיא משתקפת ביצירתו של האמן באמצעות: איקונוגרפיה, סמלים, דימויים, סגנון, תקופה, אסכולה.

ב. אמן וחברה

נקודת מוצא זו משקפת את המציאות החברתית, הפוליטית, הדתית, הכלכלית והתרבותית, שבמסגרתה מתקיימת יצירת האמנות, ואת הדינמיקה המיוחדת שבין האמן לבין פטרוניו וקהלו. מרכיב נכבד בדינמיקה זו נוגע לתכונתה התקשורתית של יצירת האמנות, כלומר לאמצעים שבעזרתם היא מעבירה את מסריה.

האמן מגלם ביצירתו את הערכים התרבותיים, הלאומיים או הדתיים של סביבתו. הוא יכול לפעול באמצעותה בשירות אמונה או אידאולוגיה, או להשתמש בה ככלי מחאה חברתית או פוליטית. האמן יכול לשקף את רוחו של העם על אמונותיו ופחדיו, ובה-במידה גם למתוח עליה ביקורת חריפה. יצירת האמנות היא תוצר דיאלקטי של המפגש שבין מערכת הדרישות והצרכים של הפטרון - המדינה, השליט, הכנסייה, הפטרון הפרטי, התאגיד, הגלריה שאליה קשור האמן וכדומה - לבין צרכיו של האמן והכרת עצמיותו. יש מקרים שבהם הפטרון מנסה לכפות על האמן תפיסה אמנותית כלשהי, אך בכוחו של האמן למרוד בה.

לאופן היחשפותו של האמן לפני הקהל השפעה רבה על אופי יצירתו. למשל, להתפתחותן של מסגרות תצוגה חדשות בצרפת של אמצע המאה ה-19, אשר שימשו תחליף לסלון הרשמי, הייתה השפעה לא מבוטלת על התפתחות הריאליזם, האימפרסיוניזם והתנועות המודרניסטיות שבאו בעקבותיהם.

התפתחות מערכת הקשרים המסועפת בעולם האמנות המודרני, בעיקר בעשורים האחרונים, בין אוצר המוזיאון למבקר ולבעל הגלריה היוקרתית השפיעה עמוקות על מכלול ההתפתחויות המוגדר כללית כפוסט-מודרניזם. התאגיד, כפטרון מודרני של האמנות, הביא בימינו לתאוצה רבה בנושא האמנות הסביבתית. לכאן שייכים מושגים כגון: אמן, אוצר, תצוגה, צופה, קהל, מבקר אמנות. לכאן שייכות תפיסות חדשות המתייחסות למעמדה של יצירת האמנות הווירטואלית כפי שזו מתקיימת באינטרנט ובאמצעים אלקטרוניים אחרים.

נושאי משנה לנקודת המוצא: אמן וחברה

מציאות חברתית, פוליטית, דתית

1. אמנות מגויסת, מחאה, הנצחה, אתנית, פמיניסטית, לוקאלית, אוניברסלית
2. אמנות בעידן תקשורת המונים (מוצרי צריכה, פרסומת, שעתוק, קומיקס, גרפיטי, פופ)
3. האדריכלות כמשקפת תמורות כלכליות, התפתחות תעשייתית וטכנולוגית
4. פיסול חוצות ואמנות סביבתית בהקשר למערכת חברתית ופוליטית

מעמד האמן בחברה

5. אמן כגיבור תרבות
6. תמורות במעמד האמן

תצוגה, קהל, ביקורת

7. סלון, מוזיאון, גלריה, אגודת אמנים, אוצר, קהל
8. מרחבי תצוגה וחללים אלטרנטיביים
9. הקהל כצרכן אמנות
10. ביקורת האמנות

ג. מסורת וחדשנות

נקודת מוצא זו רואה את האמנות לדורותיה כביטוי לתהליך דיאלקטי חוזר ונשנה בין הסתמכות על מודלים, על מוסכמות ועל ערכי אמנות מקודשים מן העבר לבין שבירתם על ידי האמן האינדיווידואליסט והמחדש ויצירתם של מודלים חדשים לחיקוי. יש והשינוי מתבצע בתהליך הדרגתי, ויש שהחדשנות הופכת למרד ולמהפכה.

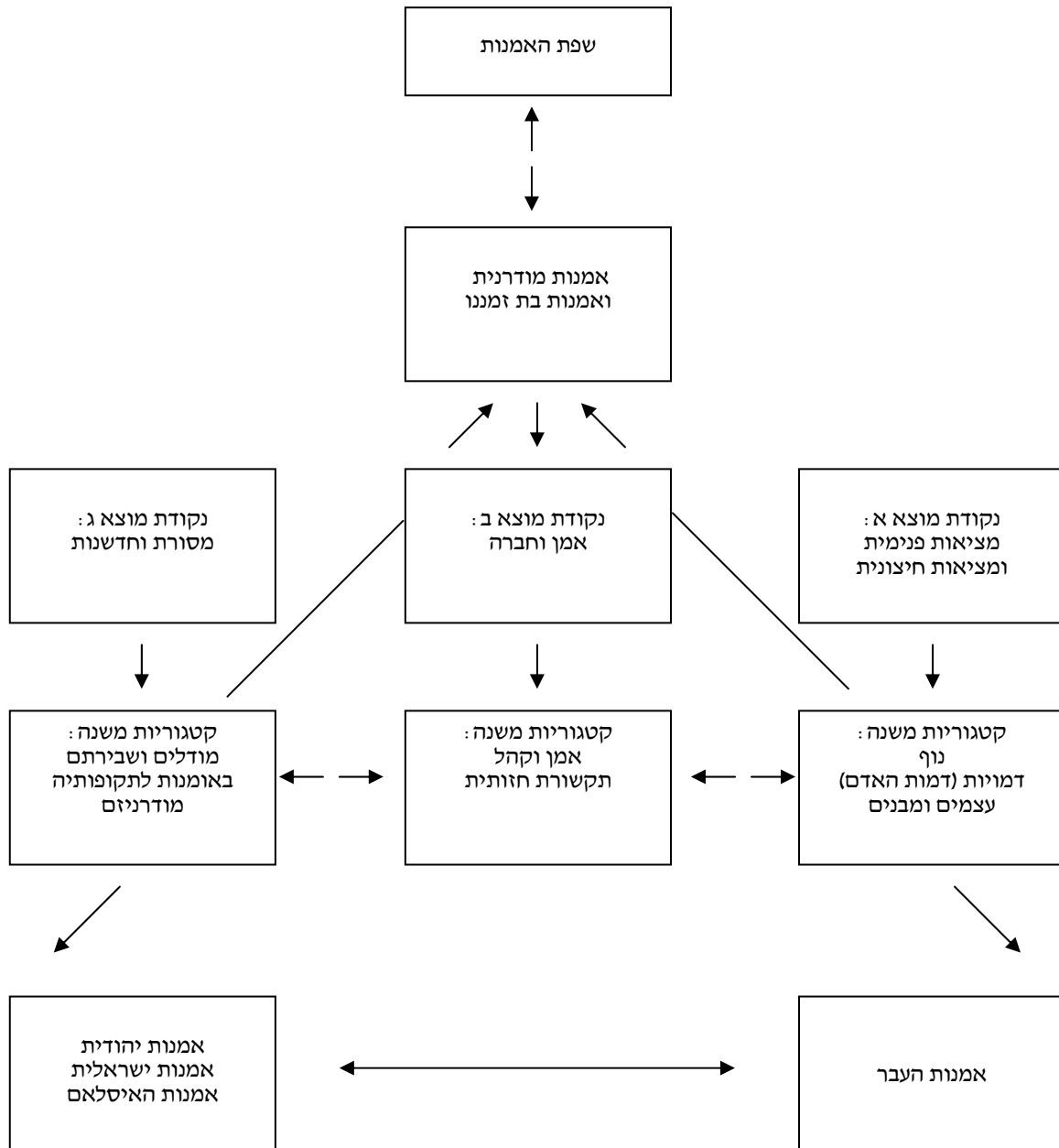
זאת היא גם נקודת המוצא המרכזית לאידאולוגיה החדשנית שביסוד האמנות המודרנית מראשיתה במאה ה-19 ועד ימינו אלה. ניתן לראות את התפתחות האמנות המודרנית כרצף של מגמות השתחררות ממסורות קודמות, האחת נועזת מקודמתה, אשר מגדירות את מעמדה האוטונומי של יצירת האמנות בנפרד מן הפונקציה המימטית, את מודעותה הגוברת של יצירת האמנות לעצם קיומה ומהותה ואת נאמנותה לאמצעיה הייחודיים. דינמיקה זו מאפיינת תופעות

מאוחרות יותר, כגון אמנות מינימליסטית ומושגית, ואפילו, באופן פרדוקסלי, את האמנות הפוסט-מודרניסטית, אשר זיקתה למודלים מן העבר נמדדת אף היא בראי החדשנות. נקודת התצפית המיוחדת המתבטאת בנקודת מוצא זו צריכה להיות חלק בלתי נפרד מכל דיון באמנות המודרנית, אך נודעת לה משמעות רבה גם בהתייחסות לאמנות העבר, לאמנות יהודית וישראלית ולאמנות האיסלאם.

נושאי משנה לנקודת המוצא: מסורת וחדשנות

1. מוסכמות ומודלים אמנותיים - שמירתם ושביירתם בתקופות שונות
2. הרחבת שפת האמנות: מיצג, מיצב, אמנות אדמה, אמנות קונצפטואלית
3. פוסט-מודרניזם, אמנות וירטואלית
4. הגדרה מחודשת של האסתטיקה באמנות המודרנית
5. מודרניזם ופוסט-מודרניזם
6. מקומי ואוניברסלי באמנות הישראלית
7. החוויה היהודית באמנות המודרנית
8. פונקציונליות וצורניות בארכיטקטורה
9. שפה וחומר בפיסול

פריסת מערכות הקשרים והזיקות בין הרכיבים השונים של חלק א' בתכנית

חלק ב - העמקה בתקופה או בנושא (60 שעות)

המורה יבחר תקופה אחת או נושא אחד מתוך הרשימה הבאה :

- א. העת העתיקה
- ב. ימי הביניים
- ג. רנסנס
- ד. מנייריזם, בארוק, רוקוקו.
- ה. אמנות יהודית – תרבות חזותית
- ו. אמנות האיסלאם

התקופה תיבחן מהיבטים תרבותיים, היסטוריים, דתיים, חברתיים, פוליטיים. אמנות יהודית ואמנות האיסלאם יבואו לידי ביטוי בהקשרים המתאימים בכל אחת מתקופות העמקה. תוכני הלימוד יכללו: נקודות מפנה, סגנונות, טכניקות, חומרים, ז'אנריים, אמנים מרכזיים ואירועים אשר יש להם השפעה על האמנות באותה תקופה. תוכני לימוד אלה יבואו לידי ביטוי בנושאים לדיון:

ייצוגים אמנותיים - דמות אדם, אלים, בעלי חיים ומבנים
אמנות כפעולה מאגית, דתית
תפיסות נרטיביות במדיומים אמנותיים שונים
תפיסות אמנותיות - אורנומנטלית, מושגית, נטורליסטית, סכמתית, סמלית
אמנות שימושית ואמנות זעירה
השוואה בין הנושאים המוצעים לעיל לבין אותם נושאים באמנות המודרנית ובאמנות בת זמננו.

הדגש בהעמקה בתקופה יינתן על האמנות, בעוד הרקע ההיסטורי ומושגי התרבות ישמשו כאמצעים להבנת מהותה של האמנות באותה תקופה.

תקופה א: העת העתיקה -

פריהיסטוריה, מצרים, מסטפוטמיה, יוון, רומא

1 . פריהיסטוריה

רקע

תרבות האדם הקדמון כאיש מערות וצייד

מושגי תרבות

מאגי, פולחן

מושגים בתולדות האמנות

דולמן, ונוס מוילנדורף, טוטם, מנהיר, צלמית

נושאים לדיון

הציור כפעולה מאגית

סמל ואנימציה בתפיסת דמות האדם ובעלי החיים.

2. מצרים ומסופוטמיה

רקע

מיתולוגיה, דת ושלטון

תקופת אל-עמרנה

התפתחות התרבויות בארם נהריים.

מושגי תרבות

גילגמש, הירוגליפים, הנצחה, חוקי חמורבי, כתב יתדות.

מושגים בתולדות האמנות

אובליסק, זיגורט, מסטאבה, נרטיבי, ספינקס, ספר המתים, סקו, פירמידה, פפירוס, קאנון,

קונצפטואלי, רגיסטר.

נושאים לדיון

התפיסה המרחבית של המבנה וסביבתו בהקשר לביטוי דו-ממדי.

נטורליזם וסכמתיות בתפיסת דמויות ובעלי חיים.

יוון

רקע

התהוות התרבות היוונית באגן הים האגיא.

התפשטות התרבות ההלינסטית במזרח התיכון.

התפתחות הפוליס.

מושגי תרבות

אולימפיאדה, אולימפוס, איליאדה ואודיסה, אידאליזציה, אתונה, דמוקרטיה, הרמוניה, הלניזם,

מיתולוגיה, מרתון, נטורליזם, ספרטה, פילוסופיה, קיסרות, קלסיקה, תיאטרון.

מושגים בתולדות האמנות

אגורה, אידאל היופי, אמפיתיאטרון, אמפורה, אקרופוליס, ארכיטאון, דמות אדומה, דמות

שחורה, האורדר היווני, היפודרום, פוליס, פרסקו, פרטנון, קנון, קונטרה-פוסטו, קורוס, קורי,

קרייטידה.

נושאים לדיון

שלווה ופתוס באמנות יוון.

מבני פולחן ותפילה - אלמנטים ארכיטקטוניים, עיטורים, מידות ויחסי מידות (פרופורציות,

חתכים והרמוניה צורנית).

רומא

רקע

מלוכה, רפובליקה, קיסרות, מוסדות השלטון והמעמדות באימפריה הרומית

התפשטות האימפריה הרומית.

התפרצות הר הגעש וזוב וחורבן פומפי והרקולנאום.

תרבות האטרוסקים.

מושגי תרבות

הנצחה ותעמולה, גלדיאטורים, "לחם ושעשועים", ריאליזם, רפובליקה.

מושגים בתולדות האמנות

אורדר רומי, וילה, סרקופג, פרוטומה.

נושאים לדיון

השפעות יווניות ומזרחיות על האמנות הרומית.

התפשטותה של האמנות הרומית ברחבי האימפריה.

אמנות תעמולה והנצחה (מבנים, תכנון ערים, מטבעות, דיוקנאות, פסלי קיסרים, תבליטים וכו').

תקופה ב: ימי הביניים -

נצרות קדומה, ביזנץ, רומנסק, גותי, אמנות יהודית, אמנות איסלאם

רקע

עליית הנצרות והתפשטותה באירופה המערבית ובביזנץ.

התפשטות האיסלאם.

הפזורה היהודית.

נדידת העמים.

מסעי הצלב.

הקיסרות הרומית הקדושה.

מושגי תרבות

אבירות, אוונגליסט, איקונוגרפיה, אפוסטל, אפוקליפסה, איקונוקלזם, גילדות, האנשה (פרסוניפיקציה), השילוש הקדוש, טרנספיגורציה, משנה ותלמוד, נזירות, כליפיות, פאודליזם, פרפגורציה, עלילות-דם, רליקווים, שנת האלף, תור הזהב בספרד.

מושגים בתולדות האמנות

בזיליקה, בית כנסת, בפטיסטריום, טירה, מוזוליאום

מסגד, מרטריום, קלויסטר, קטקומבה, קפלה, קתדרלה, קריפטה

איקונין, ויטראז', חיתוך עץ, טריפטיכון, פסיפס, ערבסק, ציור מזבח, כתבי יד (מנוסקריפט) קליגרפיה

אורנס, אטריבוט, מרטיר.

נושאים לדיון

כתב ודימוי

האמנות כייצוג סכמתי ומושגי.

האמנות בשירות הדת (יהדות, איסלאם, נצרות).

תקופה ג: רנסנס

רקע

מסחר ובנקאות באיטליה - התפתחות ערי מדינה.

המגפה השחורה והשפעותיה.

גילוי אמריקה.

גירוש יהודי ספרד.

נפילת האימפריה הביזנטית ועליית העותומנים.

המצאת הדפוס.

מושגי תרבות

אלגוריה, אקדמיה, הומניזם, ניאו-פלטוניזם, רנסנס.

מושגים בתולדות האמנות

גותיקה בינלאומית, העיר האידאלית, ויטרוביוס, חתך הזהב, יציקת ברונזה, מודולוס, פיאצה,

פלאצו, פרספקטיבה, פרסקו, ספומטו, ציור טמפרה, ציור מזבח, ציור שמן, צורות אידאליות

(ריבוע, עיגול), התיאור הנכון, תחריט.

נושאים לדיון

הומניזם ואינדיווידואליזם בתפיסת דמות האדם.

הגדרת היפה והקנון הקלסי באמנות.

מעמד האמן - האמן המלומד ואיש האשכולות.

מחקר מדעי ותיאור נכון באמנות הרנסנס.

איקונוגרפיה ואיקונולוגיה באמנות

הבעתיות, סמלים וייצוג המציאות ברנסנס הצפוני.

תקופה ד: מנייריזם, בארוק, רוקוקו

1. מנייריזם (איטליה, ספרד וצרפת)

רקע

רפורמציה והתפשטות הפרוטסטנטיות.

גילויי ארצות.

תחילת המדע המודרני (תפיסה אמפירית).

מושגי תרבות

אלגוריה, מניירה.

מושגים בתולדות האמנות

אמנות לשם אמנות (art for art's sake) "אנה מורפוזה", אסכולת פונטבלו, עיוות והגזמה, פיגורה

סרפנטינה, קאמרה-אובסקורה.

נושאים לדיון

מסתורין, משחקים וחידה.

אלגוריה, מורכבות תמטית והזמנה לגילויים של תכנים נסתרים.

האמן כווירטואוז טכני ואינטלקטואלי.

אמנות בשירות החינוך הדתי והדרישה לדיוק תיאולוגי.
מנייריזם ומודרניזם.

2. בארוק (איטליה, צרפת, ספרד והולנד)

רקע

עלייתה של צרפת והמעבר למונרכיה אבסולוטית.

קונטרה-רפורמציה

הרפובליקה ההולנדית

האפיפיורות ברומא

מלחמת שלושים השנה

מרכזים פיננסיים בצפון אירופה ועליית הבורגנות.

מושגי תרבות

אופרה, אינקוויזיציה, אסטרונומיה, מסדר הישועים.

מושגים בתולדות האמנות

אילוויניזם, בארוק קלסיציסטי, ואניטס, ממנטו-מורי, צייר חצר, קיארוסקורו, ראליזם, תיאטרליות, תעתועי עין (trompe l'oeil).

נושאים לדיון

האמנות והארכיטקטורה בשירות האריסטוקרטיה.

שימוש בחומרים עשירים, ניצול מקורות אור, דינמיות ושילובו של הפיסול בארכיטקטורה.

דימויים דתיים בקונטרה רפורמציה מול ציורי ז'אנר, נוף וטבע דומם בהולנד.

פרשנות דרמטית והקפאת התנועה בשיאה בציור ובפיסול.

ריאליזם והצגתם של דמויות מהמעמד הנמוך.

דיוקן (יחיד, קבוצה)

הבארוק כתגובה למורכבות הצורנית של המנייריזם.

עיצוב תשמישי קדושה ומצווה יהודיים.

3. רוקוקו (צרפת)

רקע

שינוי המערך החברתי מוסרי בצרפת בחצרו של לואי ה-15.

ראשית הקולוניאליזם והסחר עם סין.

מלחמת השחרור האמריקנית.

המהפכה הצרפתית.

חשיפתן של פומפי והרקולנאום.

מושגי תרבות

אנציקלופדיסטים, השכלה (enlightenment), חגיגות (fetes), סלון.

מושגים בתולדות האמנות

חרסינה (פורצלן), חגיגות אוהבים (fetes galantes), קישוטיות, רוקאי (rocaille), שינואזרי (chinoiserie).

נושאים לדיון

אלגנטיות אריסטוקרטית וקישוטיות קלילה בארכיטקטורה.
אהבה רומנטית ופסטורליות בציור.
הרוקו קתגובה לסגנון הגדול (-) של הבארוק.
פיסול מיניאטורי בחרסינה ועיצוב חפצים במאה ה-18.
קלילות אירוטית אל מול דיסקטיות מחמירה (רוקו - ניאוקלסיקה).

ה: אמנות יהודית – תרבות חזותית

נושאי היחידה:

התכנית כוללת שלושה נושאים המהווים נושאי חובה להוראת היחידה. תכנון ההוראה יכול לצאת מכל אחד מבין השלושה ובלבד שבמהלך הוראת היחידה יכוסו כל הנושאים.

א. אסתטיקה ואמנות

ב. מילה ודימוי

ג. זהות בראי האמנות

באמצעות שלושת הנושאים יוכלו הלומדים להכיר את היצירה היהודית, לפתח הבנה ולגבש דעה על מקומה של המורשת היהודית ביצירה החזותית של תרבותנו.

העיסוק בתרבות היהודית והישראלית, כולל שאלות מרכזיות הקשורות לתחום האמנות החזותית: האם קיימת אמנות יהודית? מהם מאפייניה? כיצד הם באים לידי ביטוי בתרבות הישראלית בת זמננו? כיצד משתלבים כל אלה במערך הכולל של התרבות החזותית לאורך התקופות?

א. הדיון באסתטיקה ואמנות נוגע בשאלת יחסה של היהדות ליצירה החזותית. מה תפקיד האמנות בתרבות היהודית? כיצד התפתח תפקיד זה במשך הדורות ובתקופה המודרנית שבמהלכה צמחה והתרחבה התרבות החילונית? מה הוא יופי על פי התפיסה היהודית? מה הוא אופיו של הקשר בין התפיסה האסתטית היהודית לבין הזמנים והמקומות השונים שבהם התפתחה? ולבסוף - האם ניתן לדבר על סגנון ייחודי יהודי באמנות החזותית?

ב. הדיון במילה ובדימוי מאיר את יחסי התלות בין המילה לדימוי. באמצעותו מתגלה חשיבותם של הטקסט ופרשנותו בתרבות, בדת ובמיסטיקה היהודית. במסגרת זו ניתן ללמוד על נרטיבים, סמלים וסימנים מרכזיים בתרבות היהודית החזותית. לפעמים הדימוי הוא תרגום ויזואלי של המילה הכתובה, לפעמים המילה או הטקסט הם חלק חזותי ביצירה, ולפעמים הם מספקים

השראה ליצירה החזותית אף שאינם כתובים ממש בתוכה באמצעות אותיות. ניתוח הקשר בין המילה לדימוי הוא כלי חשוב בהבנת יצירת האמנות גם ברמת ה**תוכן** היהודי וגם ברמת ה**צורה** ומקורותיה השונים והמגוונים.

ג. הדיון בנושא הזהות בראי האמנות נוגע בשאלות העוסקות ביחס שבין שורשיות לאוניברסאליות, בין זהות אישית לזהות קבוצתית-ציבורית. במסגרת זו ניתן לדון בהשפעות ההדדיות שבין התרבות היהודית לבין התרבויות המקיפות אותה; ביחס שבין התרבות המסורתית-דתית לבין התרבות החילונית ובהשפעותיהם של אירועים היסטוריים (כגון: החורבן, הגלויות, הגזרות בימי-הביניים, האמנציפציה, השואה, הקמת מדינת ישראל) על גיבוש הזהות היהודית-ישראלית ומהותה.

רקע

-פרשנויות הדיבר השני בעולם היהדות ומשמעויות המונח "עבודה זרה".

-התורה שבעל-פה וההלכה.

-תפיסת היופי במסורת היהודית

-הוויכוח היהודי נוצרי בימי-הביניים

-ההשכלה והאמנציפציה.

-עדות בעם ישראל ומקורותיהן

-השואה והשלכותיה התרבותיות.

-הציונות והקמת מדינת ישראל.

מושגי תרבות

אמנציפציה, ארון הקודש, בימה, גטו, גניזה, היכל, הלכה, השכלה, ויכוח פולמי, טיפולוגיה, יודאיקה, כנעניות, מדרש, משנה, עבודה זרה, עלילת דם, פשט, קבלה, שאלות ותשובות, תיבה, תלמוד, תיאולוגיה, תשמישי מצווה, תשמישי קדושה.

מושגים בתולדות האמנות

איור(אילוסטרציה), אמנות "בצלאל", אסכולת פריז, דף פתיחה, דף שטיח, כתובת הקדשה, מיניאטורה, מיקרוגרפיה, קולופון, קליגרפיה, קריקטורה.

נושאים לדיון

א. אסתטיקה ואמנות

• השפעת פרשנויותיו המגוונות של הדיבר השני על היצירה החזותית בתרבות היהודית.

• הפשטה באמנות היהודית: איקונוקלזם או סגנון התקופה והמקום?

• מגוון תפיסות היופי במסורת היהודית וביטוייהן החזותיים.

ב. מילה ודימוי

• הטקסט ופרשנויותיו כמקור לביטוי החזותי

• האות והמילה העברית כמרכיב צורני מרכזי ביצירה החזותית

• איור וכתב בכתבים יהודיים

ג. זהות יהודית בראי האמנות

- ביטויי זהות יהודית ביצירותיהם של אמנים יהודים בני זמננו.
- השפעת גומלין בין התרבות היהודית לבין התרבויות הסובבות אותה והשפעתן על תוכני האמנות היהודית וצורותיה.
- שאלת קיומה של זהות יהודית-ישראלית בתקופתנו והשתקפותה באמנות.

ו: אמנות האיסלאם

מבוא

באלף ארבע מאות שנים (המאה ה-7 עד המאה ה-18 אחרי הספירה) יצר העולם המוסלמי אמנות בעלת שפה ייחודית המציגה תפיסות אסתטיות שונות לחלוטין מאלו של העולם המערבי. האמנות המוסלמית אשר עד למחצית השנייה של המאה העשרים נחשבה "אחרת" ולכן שולית, זכתה לגלוי מחודש לנוכח רגישויות חברתיות המאפיינות האת השיח התרבותי של ימינו והיא חושפת שפה עשירה המשקפת עולם תרבותי מורכב ומרתק. מטרת התכנית היא להקנות לתלמידים מושגי יסוד באמנות האיסלאם תוך לימוד מקורות השראתה והקניית דרכי התבוננות, ניתוח ופרשנות¹. כל זאת, תוך שימוש בערכים הקשורים לתרבות האיסלאם ולראיית העולם שלה.

נושאי היחידה

התכנית כוללת 5 נושאים המהווים נושאי חובה להוראת היחידה. תכנון ההוראה יכול לצאת מכל אחת מ-5 נקודות המוצא ובלבד שבמהלך הוראת היחידה יכוסו כל 5 הנושאים.

1. ארכיטקטורה בהקשר היסטורי, פטרוני, דתי, קהילתי

א. כיפת הסלע

ב. המסגד, המדרסה ותפקידיהם

ג. ארמונות

ד. הבית הפרטי

2. האורנמנט כשפה

3. כתב ודימוי

4. אמנות החפץ

5. מים וגן

רקע היסטורי תרבותי

מעליית האיסלאם במאה ה-7 עד סוף המאה ה-18 אחרי הספירה.

¹ ראה עמודים 8-9 בתכנית הלימודים באמנות לחטיבה העליונה.

מושגי תרבות

אל-אָזֶהר, אוריינטליזם, בית אל-חַפְמָה, גִ'אֶהֶלִיָה, גִ'יֶהָאד, הרמון, ח'וּטְבָה, ח'לִיפָה, חַמָּאם, טיכאז, מוחתסב, מְמִלוּכִים, מְקָאם, מְשַׁרְבִיָה, סַבִּיל, סולטאן, סוּנָה, עמודי האיסלאם, צוּפִים, קאדִי, רִיבָאט, שוק(סוק), שיעה, שירת ימי-הביניים

מושגים בתולדות האמנות:

אַבְלָק, אֵינָאן, אימת הריק, ברכת טהרה, דגם אין סופי, הראלדיות, כוּרְסִי, מְחַרָב, מוקרְנָצ, מינארט(מְנָאָרָה), מִינְבָאר, מיניאטורה, סטוקו, עיטור גאומטרי, ערבסקה, צִ'חֶן, קאעה, קבֶלָה, קוּבָה, קליגרפיה, רִינָאק, תפיסת ה"קיר": הגישה הטקסטילית.

נושאים לדיון :

הארכיטקטורה כביטוי של כוח

המסגד כביטוי למהות הדתית

אקלקטיות באמנות המוסלמית בתקופת התגבשותה

מקומי ואוניברסלי באמנות האיסלאם

טקסטיליות כמדיום וכמטאפורה

החפץ כטקסט תרבותי

עיטור אסלאמי: "מי המציא את הערבסקה?"

גן, מים וארמון כביטוי ליופי

הציור והסיפור במיניאטורה הפרסית

ג. תכנית לחמש יחידות לימוד (450 שעות)

- יחידות רביעית וחמישית (180 שעות)

התכנית ל-5 יחידות לימוד כוללת את התכנית ל-3 יחידות לימוד (270 שעות) ותכנית זו. היחידות הרביעית והחמישית יילמדו באחת מן המסגרות האלה:

מסגרת א: במסגרת זו יבחר כל תלמיד בשני נושאים, כל אחד בהיקף של 60 שעות, ויעסוק בנושא שלישי - אוצרות - בהיקף 60 שעות נוספות.

מסגרת ב: סדנה, בהיקף של 180 שעות.

את תכנית חמש היחידות יש ללמד במשך 3 שנות לימוד (כיתות יי-י"ב). תכנית הלימודים בנושא ההתמחות תעובד על ידי המורה לאמנות (180 שעות).

מסגרת א

א1. נושאי בחירה להתמחות (120 שעות)

יש לבחור שני נושאים מתוך הנושאים הבאים. כל נושא 60 שעות:

- א. נושא חתך;
- ב. נושא בין-תחומי;
- ג. מדיום אמנותי;
- ד. מפגש בין תרבויות.

נושא א: נושא חתך (60 שעות)

נושא חתך הוא נושא המופיע באמנות בתקופות שונות ובסגנונות שונים ובא לידי ביטוי בטכניקות ובחומרים שונים. לדוגמה: וריאציה על נושא, תוכן זהה, איקונוגרפיה מקבילה, עצמים דומים וכד'. הנושא חייב להיות מצומצם ומוגדר היטב.

נושא ב: נושא בין-תחומי (60 שעות)

נושא בין-תחומי הוא נושא המשותף לאמנות ולתחומי דעת אחרים, בהנחה שהיצירה האמנותית קשורה לתנאים הסביבתיים שבהם נוצרה ולעתים נובעת מהם. תחומי הדעת המוצעים לשילוב בין-תחומי הם: תנ"ך, ספרות, היסטוריה, פילוסופיה, תאטרון, קולנוע ועוד.

בחירת נושא בין-תחומי פירושה היכרות נאותה עם התחומים האחרים או שיתוף פעולה עם מורים אחרים בתחומים אלה. זאת ועוד; נושא בין-תחומי מחייב דרכי הוראה בלתי שגרתיות, הן בגלל שילוב התחומים והן בגלל שיתוף מורים מתחומי דעת אחרים.

דוגמאות:

היסטוריה ואמנות

הקשרים וזיקות בין התרחשויות מדיניות, כלכליות, חברתיות ותרבותיות במערכות פוליטיות כמו מלוכה, תנועות לאומיות, קולוניאליזם, רודנות, קיסרות, מהפכות. הצעות נושאים:

1. נפוליאון והנאוקלסיקה
2. הרומנטיקה וההתפשטות הקולוניאלית
3. החוויה היהודית באמנות המאה העשרים.

מוזיקה ואמנות

הקשרים וזיקות בין שפת המוזיקה לשפת האמנות (לדוגמה: סגנונות, מערכות סימנים, נושאים).

הצעות נושאים:

1. ג'אז וקוביזם
2. קנדינסקי ויצירתו
3. אורינטליזם.

קולנוע ואמנות

הקשרים וזיקות בין שפת הקולנוע לשפת האמנות (לדוגמה: סגנונות, מערכות סימנים, נושאים).

הצעות נושאים:

1. אור וצל
2. בדידות בעיר הגדולה
3. המיתוס הישראלי.

ספרות ואמנות

הקשרים וזיקות בין ספרות לאמנות (לדוגמה: שינוי בשפה, התפרקות צורות קלסיות, התהוות סגנון).

הצעות נושאים:

1. גיבור ואנטי-גיבור
2. פמיניזם
3. תפיסת הטבע ברומנטיקה.

פילוסופיה ואמנות

הקשרים בין פילוסופיה לאמנות (האסתטיקה כתחום דיון פילוסופי על אודות ה"יפה").

הצעות נושאים:

1. הגדרת האמנות.
2. מהי תגובה אסתטית?

תנ"ך ואמנות

הקשרים וזיקות בין תנ"ך לאמנות (לדוגמה: נושאים תנכ"יים בציור, באיור, בעיטור ובפיסול).
הצעות נושאים:

1. העקדה באמנות יהודית, ישראלית, באמנות האיסלאם ובאמנות כללית.
2. אדם וחווה באמנות יהודית, באמנות האיסלאם ובאמנות כללית.

תאטרון ואמנות

הקשרים וזיקות בין תאטרון לאמנות (לדוגמה: שפת התאטרון כשפת סימנים חזותיים, תקשורת מילולית ותקשורת חזותית).
הצעות נושאים:

1. דיוקן ומסכה
2. האמן כמעצב תפאורה
3. תלבושות על פי יצירת אמנות.

נושא ג: מדיום אמנותי (60 שעות)

התמקדות במדיום אמנותי שלא עסקו בו בהרחבה בחלק א', כגון צילום, וידאו, מחשב, הדפס, גרפיקה.

נושא ד: מפגש בין תרבויות (60 שעות)

הכוונה לתרבויות שמחוץ לעולם המערבי, למשל: אמנות פרה קולומביאנית, אמנות המזרח הרחוק, אמנות אתיופית. למפגש כזה בין תרבויות שונות השלכות אמנותיות רבות-משמעות, הבאות לידי ביטוי ביצירה של תקופה או של אמן, לדוגמה: השפעת האמנות הפרימיטיבית על האמנות האירופית בתחילת המאה ה-20, או השפעתה של אמנות יפן על הציור האירופי בסוף המאה ה-19.

א. אוצרות (60 שעות)

הלימוד בנושא האוצרות ייעשה במסגרת פעילות מודרכת, שבה התלמידים יתכננו ויעמידו תערוכה באחד מתחומי התמחותם. פעילות זו תעודד לימוד מעמיק של היבט מסוים בתחום ההתמחות, לימוד שישלב מחקר, דיון, ארגון, עיצוב ותצוגה.

תכנון התערוכה יכלול בחירת נושא מתאים (הבחירה תיעשה על פי משמעות הנושא, התכנים הכלליים, על פי היקף התערוכה ובהתחשב בשטח שייקבע מראש); בחירת יצירות מתאימות; ארגון התערוכה; אופן הצגת היצירות (החלטות לגבי אופן תליית עבודות הדו-ממד או העמדת הפסלים ומיקומם וכדומה).

עבודת התלמידים תכלול מאמר שבו יוצג הרציונל של התערוכה, יוסבר הרקע לבחירת נושא התערוכה, יוצגו השיקולים לבחירת הפריטים וייכתבו הסברים על כל פריט ופריט ועל בחירת מרחב התצוגה ודרך הצבת הפריטים.

התערוכה תוצב במרחב שיבחרו התלמידים על פי התנאים הקיימים בבית ספר (פנים או חוץ או כל מרחב אחר). התערוכה תכלול מוצגים מקוריים, צילומים או רפרודוקציות. אלה יוצגו בדרכים מגוונות.

מסגרת ב : סדנה (180 שעות)

הסדנה תאפשר לתלמידים להתנסות במיומנויות היצירה האמנותית. באמצעות התנסות זו יזכו בחוויה יצירתית אשר תעמיק את הבנת שפת האמנות.

העבודה בסדנה תקנה לתלמידים מושגי יסוד והבנה של תהליכי היצירה האמנותית. העבודה בסדנה תיעשה תוך זיקה ללימוד העיוני ולצפייה ביצירות אמנות. אין לראות בעצם הקניית מיומנויות הביצוע מטרחה, אלא אמצעי נוסף לפיתוח יכולת התלמידים לדון ביצירת אמנות ולבקרה.

הסדנאות המוצעות לבחירה הן אלה: רישום, ציור, פיסול, הדפס, קרמיקה, צילום, אנימציה, מחשב, ויטראז', פסיפס, שילוב אמנויות.

המורה יבחר סדנה אחת או יותר על פי תנאי בית הספר וכישוריו הוא ומתוך התחשבות ברצון התלמידים. כל זה באישור המפמ"ר.

הערכת הפעילות בסדנה (מתן ציון) תיעשה על פי: 1. תיק עבודות; 2. פרויקט גמר.

1. תיק עבודות

- א. התלמידים יכינו תיק עבודות.
- ב. העבודות ייבחרו על ידי התלמידים.
- ג. העבודות ישקפו את התפתחות התלמידים בתחום העשייה והיצירה.
- ד. העבודות ישקפו את הנושאים, הבעיות, הרעיונות שעמם התמודדו התלמידים במהלך פעילות של שנתיים בסדנה.
- ה. הבחירה של העבודות ואופן ארגון התיק יישקלו גם הם בהערכה הסופית.

2. פרויקט גמר

- א. התלמידים יגישו למורה הצעה לפרוייקט גמר בתחילת שנת הלימודים השנייה בסדנה.
- ב. התלמידים יסכמו את עבודתם בסדנה בפרוייקט גמר.
- ג. פרויקט הגמר יוצג בתערוכה.
- ד. פרויקט הגמר יכלול: חיבור (2-4 עמודים מודפסים) המציג את עמדתם האמנותית של התלמידים, כפי שהיא באה לידי ביטוי בתערוכה; צילומי העבודות (מכל עבודה - שתי זוויות צילום לפחות ושני מרחקים שונים מהעבודה).
- ה. הצגת פרויקט הגמר תתקיים לפני בחינת הבגרות בכתב.

יום הערכה של פרויקט הגמר יישא אופי ייחודי וחגיגי, ועבודות התלמידים (פרוייקט הגמר) תוצגנה בצורה מכובדת ובחלל מתאים, שיאפשרו צפייה נאותה. חשוב ביותר שהתלמידים יוכלו להציג את עבודתם על פי תפיסתם, שכן ארגון מרחב התצוגה והצבת העבודות הם חלק מנתוני הערכה. יום ההערכה צריך לשאת אופי של יום פתוח לצפייה בעבודות התלמידים בתצוגה, לצפייה ולעיון בתיקי התלמידים, לשיחה ולדיון אישי וקבוצתי בעבודות. מועד ההערכה ובחירת המעריכים החיצוניים ייעשו בתיאום עם המפמ"ר ובאישורו.

מועמדים מתאימים להערכה חיצונית הם: מורים לאמנות בחטי"ע (מבית ספר אחר), מורים לאמנות במוסד גבוה לאמנות, אמנים.

דרכי הערכה

המעריכים יצפו בעבודות התלמידים בתצוגה ובתיק העבודות.
המעריכים ישוחחו עם כל תלמיד במהלך הצפייה בתצוגה.
המעריכים החיצוניים ישוחחו עם התלמידים באופן כללי על העבודות תוך התייחסות לשפה האמנותית. פעילות זו תאפשר לתלמידים להתייחס לעבודתם או לעבודת חבriהם, ובמקביל תאפשר למעריכים להתרשם מנקודות מבט נוספות מצד התלמידים כפרטים וכקבוצה.

ד. דרכי הוראה

דרכי ההוראה העיקריות הן אלה: צפייה, עיון והתנסות. מומלץ להשתמש במרב השילובים האפשריים. יש חשיבות לדרכי הוראה מגוונות לעבודת החקר, הגילוי וההתנסות של התלמידים. המורה והתלמידים יבחרו בדרכי העבודה ובשילובן בהתאם לנושאים השונים ובהתאם למשימות הנבחרות ולאמצעים הזמינים, למשל:

- טכניקת למידה בקבוצות דיון, הצגת שאלות, למידה הדדית, למידה שיתופית, מפות חשיבה וכד'.
 - קשר עם מוזיאון, שימוש בספרייה, שימוש במאגרי מידע ממוחשבים - תקליטורים, גלישה באינטרנט, תכניות טלוויזיה, צפייה בסרטים ושקופיות ועוד.
- שיתוף התלמידים בבחירת דרכי הוראה מגוונות מוביל למעורבותם ויוצר אצלם תחושה שיש קשר בין הלימוד לבין עולמם הפנימי והעולם הסובב אותם.

צפייה ועיון

1. צפייה ביצירות אמנות - ייערכו ביקורים במוזיאונים, בגלריות, בסדנאות אמנים, באמנות חוצות, באתרים ארכיאולוגים ועוד.
2. צפייה ברפרודוקציות, בשקופיות ובתערוכות ניידות בבית הספר. הצפייה תלווה בהרצאה, בדיון או בשילוב של השניים.
3. צפייה בסרטי קולנוע ווידאו ותקליטורים בנושאים הקשורים באמנות. בעקבותיה ישוחחו התלמידים על הסרט, ידונו בו ויכתבו עליו על פי הנחיות המורה. (ההנחיות יינתנו לפני הצפייה או אחריה).
4. עבודה אישית הכוללת צפייה ועיון בהנחיית המורה, שבמהלכה יבטאו התלמידים בעל-פה ובכתב את התרשמויותיהם מיצירות, יתארו אותן וישוו ביניהן.
5. קריאת טקסטים ודיון בהם - ייבחרו טקסטים העוסקים בנושאי הלימוד. המורה ינחה את התלמידים ויסייע להם בעבודתם בספרייה בחיפוש חומר ובאיסופו, בבדיקתו ובקביעת הרלוונטיות שלו למשימה או לנושא ספציפי.
6. כתיבת עבודות בנושאי הלימוד - רצוי להנהיג הצגת העבודה בפני הכיתה (על ידי יחידים, זוגות, קבוצות). הצגת העבודות תיעשה בהנחיית המורה.

התנסות

התנסות מעשית במושגים משפת האמנות ובסגנונות אמנות באמצעות טכניקות וחומרים שונים. התלמידים יתנסו בתהליכי יצירה ובחירה של טכניקות וחומרים שהכירו מצפייה ומעיון ביצירות אמנות. בבתי ספר, שבהם מתקיימים במקביל לימודי אמנות עיונית ולימודי אמנות מעשית (סדנת אמנות), יהיה תיאום בין שני תחומי הלימוד האלה.

אוצרות

האוצרות תכלול הכנת תערוכה על כל שלביה :
בחירת נושא, איסוף חומר, בחירת חומר, עריכת תחקיר, הכנת החומר להצגה בתערוכה, עיצוב חלל מתאים, הצבת המוצגים וארגונם, הכנת כתוביות, הכנת קטלוג ודפי מידע.

שיתוף פעולה בין מורים מתחומי דעת שונים

לימוד האמנות מזמן שיתוף פעולה ותיאום עם מורים מתחומי דעת אחרים, כגון היסטוריה, תנ"ך, מדעים וטכנולוגיה, וכן מתחומי אמנות נוספים: תאטרון, תנועה, מחול, מוזיקה, מולטימדיה, קולנוע ועוד. שיתוף פעולה זה מטרתו לשלב את לימודי האמנות עם תחומים אחרים. המורים יפנו את התלמידים לחומרי קריאה ולימוד, שיש בהם התייחסות בין-תחומית ואשר עוסקים בקשר שבין אמנות חזותית לתחומי דעת שונים.

היערכות בית ספרית

הוראת האמנות תתקיים בחדר לימוד רחב ידיים, המאפשר התארגנות מהירה בהתאם לצורכי הלימוד ולדרכי הוראה משתנות כגון: התנסות בתהליכי יצירה בעבודה אישית וקבוצתית, עבודת חקר, אוצרות, צפייה בסרטי וידאו, קולנוע ותקליטורים, צפייה בשקופיות, עבודה עם מאגרי מידע ממוחשבים ובניית מסדי נתונים מילוליים ותמונתיים.

חדר הלימוד יכלול פריטים אלה:

1. שולחנות וכיסאות;
2. כיור ומים זורמים;
3. וילונות להאפלת החדר להקרנה;
4. ארון לאחסון ציוד כגון: חומרי ציור מגוונים, ניירות, עבודות תלמידים;
5. מקלט טלוויזיה;
6. ציוד וידאו;
7. מקרן שקופיות;
8. מחשב הכולל תוכנת תמלילן, תוכנות ציור, גרפיקה, מולטימדיה, תוכנה לטיפול במסד נתונים, מאגרי מידע מילוליים ותמונתיים, תקליטורים ומדפסת צבעונית.
9. ספרייה בסיסית של ספרי עיון ואלבומי רפרודוקציות, כתבי עת באמנות כמו "סטודיו" ו"משקפיים", ספרייה של שקופיות, סרטי וידאו ותקליטורים.

יש לייחד בבית הספר מרחב מתאים, "גלריה בית ספרית", לתצוגות מתחלפות המושאלות ממוזיאונים ("גרפוטק", "אמנות לעם" וכדומה); לתערוכות שהתלמידים אצרו במסגרת פרויקט אוצרות; לתערוכות של עבודות תלמידים שנעשו במסגרת הסדנאות או ליצירות מפרוייקט הגמר ברמה של שתי יחידות לימוד.

סיורים לימודיים

התלמידים יבקרו במהלך לימודיהם בתצוגות הקבע ובתערוכות מתחלפות במוזיאונים גדולים, כגון מוזיאון ישראל בירושלים, מוזיאון תל-אביב לאמנות, מוזיאון חיפה לאמנות, המוזיאון לאמנות ישראלית ברמת-גן. כן יבקרו במוזיאונים קטנים הקרובים למקום לימודיהם ברחבי הארץ, לדוגמה: מוזיאון ברעם לאמנות יהודית, המוזיאון הפתוח בתפן, המשכן לאמנות ע"ש חיים אתר בעין-חרוד, מוזיאון ינקו-דאדא בעין-הוד, מוזיאון הרצליה לאמנות, מוזיאון ומכון לאמנות האיסלאם בירושלים, מוזיאון אשדוד, מוזיאון ערד וכדומה. כמו כן יבקרו התלמידים בגלריות ויערכו היכרות עם אמנים בסדנאות היצירה שלהם ברחבי הארץ.

מומלץ שהמורה לאמנות יהיה רכז סל התרבות הבית ספרי. הוא יעמוד בקשר עם הרכז החברתי ועם רכז הטיולים הבית ספרי וישתף עמם פעולה כדי לשלב את לימודי האמנות בכל הפעילויות החברתיות והתרבותיות. כן מומלץ שהמורה לאמנות יקיים קשר קבוע עם גופים כמו הרשות המקומית, מרכזי התרבות ומתנ"סים ביישוב ומחוצה לו וישתלב בפעילויותיהם השונות.

ה. דרכי הערכה

הערכת הישגיהם של התלמידים תתבסס הן על הבנת האמנות והן על ההיבט היישומי. בחינת הבגרות העיונית תדון בנושאים השונים במישור העקרוני. התלמידים לא יידרשו להכיר יצירת אמנות מסוימת, אלא תיבחן יכולתם לדלות ממאגר היצירות שנלמדו בכיתה היבטים שיוגדרו בשאלה. לדוגמה: לא תהיה בבחינה שאלה המחייבת להכיר את היצירה "אסכולת אתונה" של האמן רפאל, אך התלמידים יוכלו להתייחס ליצירה זו או ליצירה אחרת של תקופת הרנסנס בשיאו, כאשר השאלה תיגע בהיבטים צורניים כלשהם המאפיינים יצירות אלה. דוגמה נוספת: התלמידים יוכלו להתייחס ליצירה זו או ליצירה מתקופה אחרת לחלוטין כביטוי לאידאל תרבותי או פילוסופי כלשהו, במסגרת של תמונה שבה, למשל, יש משמעות מיוחדת לאופן פיזורן של דמויות רבות במרחב. השאלה יכולה להציג דרישה שאחת הדוגמאות בתשובה עליה תהיה מתחום האמנות היהודית, האמנות הישראלית או אמנות האיסלאם. התלמידים יפתחו יכולת להשוות בין נושאים כפי שהם משתקפים באמנות המודרנית ובתקופת ההעמקה שלמדו.

כאמור, מחובתו של המורה למצוא איזון בין אמנות מודרנית ואמנות בת זמננו לבין אמנות מתקופות אחרות, ובין האמנות בהקשרים הכלליים לבין אמנות ישראלית, אמנות יהודית או אמנות האיסלאם.

ו. הכשרת מורים והשתלמויות

המורים לאמנות במוסדות להכשרת מורים יוכשרו בדרך ההוראה שביסוד תכנית זו, המשלבת עיון, צפייה והתנסות.

המורים יבואו מקרב בוגרי החוגים לאמנות באוניברסיטאות ומקרב בוגרי אקדמיות לאמנות ומכללות להכשרת מורים לאמנות. נוסף להכשרתם המקצועית באמנות ירכשו תעודת הוראה להוראת אמנות בחטיבה העליונה (כיתות י'-י"ב).

במהלך שנת הלימודים יקיים הפיקוח המרכז את הוראת האמנות השתלמויות כלל ארציות ו/או מחוזיות. מטרת ההשתלמויות היא להתעדכן ולהתחדש בתחום האמנות, בתחום האמנויות האחרות ובקשרים שביניהם ובין תחומי דעת אחרים. בהשתלמויות יתקיימו סדנאות להתנסות בדרכי הוראה והערכה מגוונות, והן יודרכו על ידי מומחים ומורים עמיתים. במקביל מתקיימות השתלמויות במוזיאונים, באוניברסיטאות ובמוסדות אחרים, אשר מוכרות על ידי הפיקוח המרכז את הוראת האמנות ואגף ההשתלמויות במשרד החינוך התרבות והספורט.

לרשות המורים יועמד צוות של מדריכים מנחים באזורי הפיקוח השונים, אשר תפקידם יהיה להנחות, להדריך, לסייע למורים במישור האישי והקבוצתי, בתחום הדעת, בדרכי הוראה והערכה מגוונות.